

לחמאס היגיון משלו, היכן ההיגיון של ישראל?

אודי דקל | 30 באוגוסט, 2021 | גיליון 1514

חמאס מנהל מערכה מתמשכת רב-זרתית שתכליתה שחיקת ישראל. הארגון החל ליזום תקריות ועימותים אלימים מרצועת עזה דווקא באותו השבוע שנרשם לזכותו הישג מאז "שומר החומות", כשישראל הודיעה על נקיטת הקלות במדיניות הסגר ומציאת דרך להעברת כסף קטארי לרצועה. בישראל, כביכול הצד "הרציונאלי" במשוואה, ניכר קושי להבין את ההיגיון המנחה את התנהלות חמאס ומנהיגו ברצועה, יחיא סנוואר, ומייחסים לו שיקול דעת פגום. האם הגיעה העת שגם ישראל תשנה את כללי המשחק, תחדל להיות צפויה ותנהיג מדיניות יוזמת ותקיפה, למשל סגירת המעברים בין הרצועה לישראל, ו/או ביצוע פעילות התקפית מתמשכת נגד יכולות שיגור הרקטות והזרוע הצבאית של חמאס? לשם כך יידרשו נחישות, סבלנות וכושר ספיגה. אם לא יימצא בישראל רצון לשנות את כללי המשחק בשל הסיכון הכרוך בכך, אזי הסכסוך בינה לבין חמאס ימשיך להתנהל בהתאם לכוח הסחטנות של הארגון.

בשבת, 21 באוגוסט, אלפי פלסטינים עלו על גדר המערכת בגבול ישראל-רצועת עזה, בהפגנה שארגן חמאס עם יתר הפלגים ברצועה לציון יום השנה להצתת מסגד אל-אקצא (בידי צעיר אוסטרלי, 1969). בכך מימש חמאס את איומיו לחמם שוב את הגבול עם ישראל ולקיים הפגנות אלימות בסמוך למכשול הביטחוני. מאות פלסטינים התעמתו עם כוחות הביטחון הישראליים - הפורעים השליכו בקבוקי תבערה ומטענים וידו אבנים על כוח צה"ל, ולוחם משמר הגבול נפצע אנושות מירי של פלסטיני דרך חרך בחומה, וימים ספורים לאחר מכן נקבע מותו. בעימות שהתפתח נהרג צעיר פלסטיני ונפצעו כ-40 מירי כוחות צה"ל. מאז נמשכים מאמצי ההטרדה מהרצועה באמצעות הפרחת בלוני תבערה לכיוון שדות היישובים באזור עוטף עזה וכן הפגנות בסמוך למכשול הביטחוני. סגן יו"ר הלשכה המדינית של חמאס ברצועה, ח'ליל אל-חיה, אמר כי חמאס אינו פוחד מישראל וכי על האומה הערבית להגביר את מאמציה כדי לשים קץ ל"כיבוש". עוד הוסיף כי המערכה מאז העימות האחרון היא מתחדשת ומתמשכת.

אירוע זה היה האלים ביותר מאז "שומר החומות" - תקופה של שלושה חודשים, שבהם נשמר השקט היחסי למרות הגבלות שהטילה ישראל על רצועת עזה במטרה לשלול מחמאס כל הישג בהשוואה למצב ששרר בה ערב המבצע. חמאס החל ליזום תקריות ועימותים אלימים נגד ישראל (שיגור שתי רקטות, הפרחת בלוני תבערה, ירי נגד כלי טייס ועימותים על

המכשול הביטחוני) דווקא באותו השבוע שבו נרשם הישג עבירו כשישראל הודיעה על נקיטת הקלות ניכרות במדיניות הסגר: מציאת מנגנון להעברת הכסף הקטארי דרך האו"ם; אישור לכניסת 1,800 עובדים יומיים לישראל, ובנוסף כוונה להרחיב מספר זה באלפים נוספים בשבועות הקרובים; הרחבת מגוון הסחורות הנכנסות לרצועה (חומרי בניין – לראשונה מאז המבצע, כלי רכב ומשאיות, חלקי חילוף, מכשירים סלולאריים); והגדלת הייצוא מהרצועה (בתחומי החקלאות, הטקסטיל, הריהוט).

דוברי חמאס, בהתאם לשיטה המוכרת של הסבר שיגורי רקטות לישראל כ"תקלה", מיהרו להבהיר כי הירי על לוחם משמר הגבול היה יוזמה של אדם בודד, לא פעילות מתוכננת מראש, וכן שלא הייתה כוונה להגיע לעימותים אלימים, ואלה נבעו מזעם הציבור הפלסטיני עקב המצב ההומניטארי החמור השורר ברצועה. אולם, בד בבד הם הודיעו על יישום תכנית מסודרת לשורת פעילויות בהמשך, וזאת בתביעה להסרת "המצור" מהרצועה וכביטוי למחויבות הארגון לירושלים, בסיסמה: "חרב ירושלים לעולם לא תושב לנרתיקה". מכונת התעמולה של חמאס המשיכה לשגר מטר של מסרים: "עזה לא תשתוק אל מול 'התוקפנות הכלכלית' של ישראל ולא תקבל את הסחיטה הישראלית"; "התחמקות של ישראל מההתחייבויות שהושגו והתחמקותה מהסרת 'המצור' מעל רצועת עזה יביאו להשבת הפעילויות העממיות שהופסקו בתחילת שנת 2021"; "המשך 'המצור' על הרצועה יכול לדחוף את הפלסטינים לעוד פעולות שלא ניתן יהיה לצפותן מראש", ועוד.

בישראל, כביכול הצד "הרציונאלי" במשוואה, מחפשים את ההיגיון המנחה את התנהלות חמאס ומנהיגו ברצועה, יחיא סנוואר, מייחסים לו הפרעה בשיקול הדעת ומעריכים כי הוא מונע מתחושות משיחיות. גם מצרים זעמה על כך שחמאס שמט מידיה הישג מול ממשל בידן, בדמות יכולתה להשכין רגיעה בזירת הרצועה. הזעם המצרי גבר בשל בחירת חמאס "לבעוט בדלי", תוך הפרת התחייבותו למנוע הסלמה ברצועה, דווקא בעת התקדמות מאמצי התיווך. בעקבות האירועים סגרה מצרים את מעבר רפיח למספר ימים.

אשר לסנוואר, נראה שהבנתו את המציאות עברה שינוי יסודי. לאחר שנבחר למנהיג חמאס ברצועה הוא ניסה לשפר את המצב האזרחי והכלכלי באזור בשלושה ערוצים: מול מחמוד עבאס, נשיא הרשות הפלסטינית - ביוזמת הפיוס הבין-ארגוני ב-2017, הוא גילה נכונות להשיב לרשות את הניהול האזרחי ברצועה (אמנם ללא שליטה ביטחונית); מול ישראל - ניסיון לגבש הבנות להפסקת אש ממושכת תמורת שיקום הרצועה, הסרת "המצור" (במונחים) ועסקה לחלופי שבויים ונעדרים; מול מצרים - ניסיון לשפר את דימויו תוך הצגתו כשחקן אחראי, שלא יאתגר את המצרים ויפסיק סיוע לגורמי טרור בסיני. הערוצים מול עבאס וישראל נחסמו, וכשלו גם ניסיונות מצרים לקדם את הסרת "המצור" ועסקה להחלפת שבויים בין חמאס לישראל. לא רק זאת, אלא שסנוואר כמעט הודח בבחירות להנהגת חמאס ברצועה, שנערכו בראשית השנה. הניסיון לימד אותו כי כאשר המצב שקט ורגוע אין לישראל

סיבה להקל במגבלות המוטלות על הרצועה או להתקדם להסדרה, והדרך "לסחוט" הקלות מישראל היא ייזום אירועים לא צפויים והפעלת כוח מהרצועה.

ספציפית לגבי המוטיבציה הנוכחית של חמאס לחולל הסלמה, מורת הרוח של הארגון מהמצב החריפה משום שלכאורה הצלחותיו ב"שומר החומות" לא תורגמו להישגים בשיקום הרצועה. כמו כן, המנגנון להעברת הכסף הקטארי דרך האו"ם דילג על העברת הכספים לעובדיו ולגופיו השונים ברצועה. לפיכך, מבחינתו, אמצעי הלחץ היחיד העומד לרשותו הוא כוח ההיזק, הנשען על התנהגות בלתי צפויה ומתבטא, למשל, בשיגורי רקטות לעבר ירושלים, שהיו יריית הפתיחה למבצע "שומר החומות", או בהסלמה שאירעה בימים האחרונים. חמאס מבקש להתיש ואף לשחוק את ישראל באמצעות מערכה מתמשכת של הטרדות בלתי פוסקות, לסירוגין וממספר זירות – טרור ואלימות עממית מהרצועה, הסתה להתפרעויות בירושלים, שיגורי רקטות מלבנון, ועידוד טרור בגדה המערבית. כל זאת, על בסיס הערכתו שאין בכוונת ישראל לחולל כעת עימות צבאי נרחב ברצועה.

סיכום והמלצות

הגיעה העת שישאל תשנה את כללי המשחק, תחדל להיות צפויה ותנהג במדיניות יוזמת ותקיפה. במשחק הנוכחי של חתירה להבנות ואף הסדרה עם חמאס, ישראל מחזקת למעשה את מעמדו ככוח הפוליטי המוביל במחנה הפלסטיני ובהכרח מחלישה את הרשות הפלסטינית ותורמת להצגתה כלא רלוונטית כפרטנר להסדר מדיני, תוך פגיעה נוספת בלגיטימיות שלה. כדי למנוע השלכות שליליות ובלתי-רצויות אלה, ובה בעת לנטרל את כוח ההיזק של חמאס, על ישראל לבחון שתי חלופות שלא דנו לעומקן עד כה:

א. **ניתוק מוחלט של רצועת עזה מישראל** - סגירת מוחלטת של המעברים בין הרצועה לישראל. חלופה זו תואמת את מדיניות הבידול בין שטחי הרשות הפלסטינית שבגדה המערבית לבין רצועת עזה שבשליטת חמאס, ומחייבת במקביל לחזק את תפקוד הרשות בגדה המערבית. חמאס יידרש להעדיף קשב לתחומים אזרחיים והשקעה בהם, עקב הרעת המצב הצפוי, על פני חתירה למימוש חזון "ההתנגדות" שלו. לחלופה זו חולשות, שכן היא לא תמנע את המשך החיכוך בין חמאס, פלגים אחרים הפעילים בשטח הרצועה ותושביה, לבין ישראל; היא תחייב את ישראל להנהיג הקלות בסגר הימי בשל לחץ בינלאומי לאפשר הגעת סיוע הומניטרי לרצועה מהים; היא עשויה לגרום מתיחות עם מצרים, שתהפוך בעל כורחה ולמורת רוחה ל"צינור החיים" היחיד לרצועה ובפועל האחראית למצב שם.

ב. **מערכה מתמשכת נגד תשתיות הטרור ברצועה** - תוך ניצול אירועי תקיפה שיוזם חמאס להגברת עוצמת התקיפה הישראלית וגיוון מאפייניה, כשהתכלית היא פגיעה בתשתיותיו, ביכולות היצור והשיגור של הרקטות ובזרוע הצבאית שלו. לשם כך יידרשו נחישות, סבלנות ויכולת ספיגה.

שתי החלופות, ביחד ובנפרד, עשויות להוביל לשלושה מסלולי התפתחות: החיובי - חמאס יתעשת, יסכים להבנות לגבי רגיעה ממושכת ויעמוד בהתחייבויותיו. ההבנות יחייבו את ישראל להקלות בסגר ומתן היתר לפרויקטים לשיקום הרצועה; מסלול התפתחות שני עלול להיות הידרדרות למערכה צבאית, שתחייב תמרון קרקעי צה"לי לשטח הרצועה, לשם פגיעה קשה עד כדי פירוק הזרוע הצבאית של חמאס; והשלישי - המשך ניהול סכסוך, שבמסגרתו ישראל לרוב מגיבה לפעולות מאתגרות של חמאס, תוך הסתגלות לסירוגין לתקופות של רגיעה והסלמה. אם אין רצון בצד הישראלי לשנות את כללי המשחק ולקחת את הסיכון הכרוך בהתנהלות פרו-אקטיבית ובלתי צפויה, אזי יש להבין כי נבחר המסלול השלישי של ניהול סכסוך והמשך התנהלותו בהתאם לכללי הסחיטה שיקבע חמאס.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט